

Sameia-minner

Hakon Koht-Norbye leverte meg, Karl Ole Engen, et dokument på historielagets julemøte i 2003. Jeg ble glad for det. Fortellingen om Sameia har jeg tatt godt vare på. Hakon var medlem i Eidsberg historielag. Han har lagt ned mye godt arbeid for laget som forfatter og mye annet. Nå er Hakon borte, og det er på sin plass med enda en fortelling fra hans hånd.

Hva er Sameia?

Sameia er fellesbetegnelsen på skogs-terreng mellom jernbanelinja i vest, riksvei 22 i øst og stasjonsveien fra Trømborg kirke til Eidsberg stasjon i sør.

Opprinnelig var det 2 sameier, Bergsameiet og Finnestadsameiet .

I Eidsbergs del av omtalte skogområde Finnestadsameiet, er med årene blitt til gården Berget, og skogene i Bergsameiet eies nå av de berørte eidsberggårdene. I Trømborg er Fossum, Kursmose (Kuskau) og Lytomt skogeiere i øst Fellesbetegnelsen for alle disse skogområdene er i dag Sameia - et jakt-, tur- og bærplukkingsparadis.

Påsken 1935

Mitt første minne om Sameia er så tidlig som i 1935. Min tante Martha var på besøk, og hadde med seg skiene. Det var mye snø den påska Hun og min far hadde studert sogneprest Wilses Eidsbergbeskrivelse fra slutten av 1700-tallet Der leste de at i klart vær kunne man fra fjelltopp « I fjerding vei nordost for Prestegarden se snefjeldene i Telemark, 16 mile fra Eidsberg, med det blotte øie)).

Det var en fantastisk fin påske med klarvær og nattefrost Dette benyttet far seg av, og bestemte at i morgen skulle han, Martha, Ole David og jeg stå opp grytidlig for å gå til «varden» i Sameia. Det gikk fint på skareføret opp i Sameia, hvor vi fikk den flotte opplevelsen.

Vi fant utsiktstoppen til Wilse, og med østasola i ryggen så vi alle at sola skinte på Gaustatoppen og Lifjell i vest. Disse snøfjella kom tydelig frem over den mørke barskogen i horisonten. Vi frydet oss over synet, og koste oss med medbrakte appelsiner i solsteika. Men da var det også slutt på moroa. Vi kom oss hjem tilslutt, svette og

varme etter en skitur som på slutten var på råtten vårsnø i oppløsning

Dammen

På denne turen fikk vi se husa på bruket Dammen for første gang. Langt inne i Sameia lå det et gårdsbruk inne i skauen mellom fjellrabber med furuskau og dråg med tett granskau Det var bare en kjerrevei vestfra til dette bruket, og den var nærmest ufremkommelig høst og vår. Men det bodde folk der, han Karl Dammen og kona. Det var en hardfør og dyktig familie som bodde på dette avsides og uveisomme bruket Jeg ble godt kjent med barna deres og husker godt han Harald fra skytebanene Harald bosatte seg på Dammen etter farens død, og bodde der til han døde i 1992, 84 år gammel De siste årene bodde han riktignok på «Solhaugen» under Hobøl om vinteren. Harald syklet nesten så lenge han levde, og jeg så med en gang at det var han som gikk opp bakken. Han var det eneste menneske jeg har sett gå på høyre side av sykkel Og leide den på sin venstre side.

Han Arthur kjente jeg også gjennom mange år. På slutten hadde jeg mange hyggelige kvelder sammen med Arthur på hørselshemmede-møter i Askim. Denne kraftige karen fikk en lett død. Han døde virkelig «med skoa på», han falt død om på veien til Slitu.

Hans pappa, Karl Dammen, minnes jeg som en artig gammel gubbe med en virkelig flott bart Han fikk også en plass i Eidsberg-historien da man spil-te inn skolefilmen «En Østlandsbygd» her i Eidsberg. Da tok filmskaperne beina fatt, og bar med seg utstyret inn til det avsidesliggende bruket i 1957. Der inne i utmarka ble den flotte bartegubben skikkelig foreviget med hakke i potetstykket sitt

Min svigerfar i Askim prata mye med meg om Dammengutta fra Eidsberg. Han hadde jobbet sammen med Karl og Johan Dammen som anleggsslusk da man bygde Vamma kraftstasjon fra 1911-1915. Svigerfar syntes det var artig at jeg kjente familien og visste hvor Dammen lå. Da jeg forklarte ham det, forsto han hvorfor de startet klokken 3 om morgenen når de gikk til jobben i Vamma.

Svigerfar fortalte meg en artig røver-historie om

Dammengutta. Anleggssjefen, direktør Irgens, hadde gjort mange mislykka forsøk på å etablere kabelbane over de brusende vannmassene i Vammafossen Det var umulig å få wiren over til den andre siden.

I sin nød lovte han god betaling til dem som løste problemet Vanlig lønn var da tre kroner dagen Dammengutta sa de kunne greie det for 150 kroner. Avtale ble inngått mellom partene. Irgen hadde på en eller annen måte fått et grovt tau over fo sen, og festa det forsvarlig. Den ene Dammengutten bandt derfor en wire rundt livet på bro-ren, og så gikk han i armgang over til den andre siden like over de frådende vannmassene. Svigerfar husket ikke hvem av gutta som gikk i armgangen, men var dyktig imponert over både motet og styrken til gutten. Men det var ikke Irgens, han mente de brukte for kort tid. Derfor mente han det fikk greie seg med halv betaling Da holdt de øvrige arbeiderne på å lysesje ham. De tok fatt i ham, og truet med å kaste ham i fossen hvis han ikke betalte det som var avtalt Dammen-gutta fikk lønna si.

Svigerfar fortalte at ingen slapp levende fra fall i fossen. Man fant dem som regel igjen ved lensa i Skiptvet Bare en mann fant man aldri. Det gjorde veldig innrykk på min svigerfar som var forskalingssnekker den gang.

En av arbeidskameratene hans kom med en tung planke på en smal gang-bro En eller annen snakket til ham, og idet han snur seg med planken på skuldra skjer uløkkka. I det planken slår ut til siden, treffer den en annen arbeidskamerat, som derfor ble dytta på hue ut i fossen. Stua på Dammen står også i dag og tjener som

landsted for Harald Dammens nevø, Thorbjørn Mortvedt. Han er den tredje generasjon på Dammen som jeg har blitt kjent med.

Bjønnstadsletta

Like nedenfor fjellknausene vest for Dammen lå det i min barn/ungdom ei grønn gress-slette som hadde vært dyrket jord Det var jorda til den ned-lagte husmannsplassen Hasledalen. Bjønnstadsletta ble jeg godt kjent med i 1941. Idrettslaget lot seg ikke nazifisere. Formann Kristian Johannessen, havnet derfor i Botsfengslet i Oslo den sommeren. Guttungene og ungdommene måtte jo ha et sted å sparke fotball, og da lå denne avsides bortgjemte Bjønnstadsletta beleilig til. Fotballen måtte dyrkes i det skjulte Man måtte ikke vise seg på fotballbanene. Disse var det bare nazistene som brukte, derfor ble Bjønnstadsletta tumleplassen min den sommeren 1941, og på samme måte som Sameia ble arena for hemmelige skirenn. Ja, jeg fikk mange fine minner fra Sameia de første krigsåra. et var flere muligheter å komme seg på beina til Bjønnstadsletta. Det var en fin, tydelig og slitt gangsti som starta ved veien tvers over for «Skjøttærhuset». Andre gikk «linna» til delet mellom Fosse og Granberg'n. Der gikk de mot øst til de kom inn på stien fra «Skjøttærhuset». Atter andre kom gående kjerreveien fra Bjørnstad eller østre Tangeland Den sistnevnte veien var det best å holde seg unna. Det var best hirsjefen ikke så at vi dro til hemmelig fotballtrening på Bjønnstadsletta.

Etter krigen - 1950-årene

Jeg dro fra Eidsberg høsten 1941, og var lite hjemme helt til våren 1952. Vinteren 1952/53 satte jeg på meg skiene for å dra til mitt ungdomsparadis, Sameia. Da ble jeg skuffet. Eidsbergingene hadde sluttet å gå på ski! Der hvor det var skispor over alt før i tida, var det ikke et spor å se. Jeg brøytet meg frem til Bjønnstadsletta og Dammen, prøvde så å finne varden på «Wilsetoppen», og veien videre til Grønmyr. Var spent på om det fantes rester av torvstrøhyttene der. Kom meg omsider ned på Lundestadjordene og korteste veien hjem Det var moro, men slitsomt.

Jeg tok samme turen helgen etter, og da ble jeg behagelig overrasket. Noen «stasjonsfolk» hadde oppdaget sporene mine og gått i løypa mi. Derfor kunne jeg for det meste gå i faste fine skispor. Men det var jeg som måtte brøyte de første spora i mange år. Jeg angrer ikke på det.

1960-årene

Ragnvald Kirkeby hadde med årene overtatt den skogen hans svigerfar, Andreas Garseg, kjøpte av Bjørnstad i 1909. Da jeg var den første som kjøpte meg motorsag rundt 1960, ba Ragnvald meg felle en del trær i Sameia-skauen hans. Den skauteigen starter i nord-kanten av Bjønnstadsletta og fortsetter opp gjennom åsene mot nordøst. Den fine utsiktstoppen med varden ligger i skogen til Kirkeby, Kolstad. Ragnvald stelte pent med skogen sin. Han hadde fin planteskog nede på og ved Bjønnstadsletta. Der er det nok fin granskog i dag, og jeg vet at de har mye fin planteskog som ble plantet på felter jeg ryddet for 40 år siden.

1970/80-årene

Da Randi og jeg hadde sluttet med dyr og flyttet til Oleabratta, begynte vi å gå skiturer i Sameia sammen. Jeg hadde fått spurt at nå kunne jeg slippe å brøyte løyper slik jeg gjorde i 1950-åra. Den siste løypa jeg brøyta endte på Bjørnstad hos familien Veim. Der hvilte jeg meg før jeg tok fatt på hjemturen.

Omsider var det flere stasjons-karer/gutter som tok over løypebrøytinga etter at jeg ga meg. De gikk ikke bare opp skisporene. De begynte også å rydde vekk kvister og lauvkratt i og ved løypene. Det var mange ildsjeler på stasjonen en periode som tok en tårn. For ikke å glemme noen, betegner jeg disse skiinteresserte folka for «stasjonsmester Eriksen & co».

Da Randi og jeg begynte å gå igjen, var på den tiden "stasjonsmester Eriksen & Co" med å rydde tråkke opp ei skikkelig rundløype i Sameia. Den ble også brukt til å ta skimerke i.

Vi gikk over Klokkehytta til Mortvedt-jordene. Der og på Tangelandsjordene kunne vi nyte den fine utsikten mot vest - nesten som på fjellet. Vi gikk så over Tangelandsbrua og laga oss ei løype opp til den nesten igjengrodde Bjønnstadsletta. Videre mot Dammen, hvor vi kom inn på «Eriksen & co».) Fra den kunne vi se Berget og kom til slutt ned på jordene nær Lundestad'n. Derfra ble det grei løype over Haugs-jordene fra undergangen til Klokkehytta og videre gjennom skauen til villaen vår.

Midt i 1980-årene ble det slutt på Sameia-turene våre, men da hadde Sameia gitt meg mange lyse minner igjennom 50 år. Jeg hadde nå passert de 60, og kroppen begynte å svikte. Nå om dagen orker jeg ikke fysiske anstrengelser lenger, men koser meg i stedet med å skrive ned noen av et langt livs minner på PC-en.

Eidsberg 1. oktober 2003 Hakon Kont-Norby